

УДК 94(477) «1993/2013»:339.92

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН (1993 – 2013 рр.)

Скиба І. І. (Ужгород)

Стаття присвячена 20-й річниці діяльності міжрегіональної асоціації «Карпатський Єврорегіон». На основі архівних матеріалів проаналізовано головні етапи функціонування Карпатського Єврорегіону, відзначено досягнення та недоліки у роботі асоціації.

Ключові слова: транскордонне, міжрегіональне, регіональне співробітництво, Карпатський Єврорегіон.

Однією з поширених форм транскордонного співробітництва є асоціації та інші подібні форми співпраці суміжних регіонів, що належать різним європейським країнам і мають свої органи управління. У країн Центральної та Східної Європи актуальність у створенні певної міжрегіональної асоціації прикордонного співробітництва виникла після падіння тоталітарних режимів наприкінці 80-х років ХХ ст. Демократизація зовнішніх зв'язків і, в першу чергу, неформальних контактів між населенням хоча і розширила можливості для міжнародного співробітництва, але разом з тим, створила низку проблем у прикордонних областях. Тому органи прикордонних регіонів України, Польщі, Словаччини, Угорщини вирішили об'єднати зусилля для вирішення спільних соціально-економічних проблем.

Варто зауважити, що аналіз статусу та значення регіонів в Європі, а також у структурі та політиці Європейського Союзу (ЄС), свідчить про те, що єврорегіони поступово формуються як реальні суб'єкти міжнародних відносин. Особливо важливим тут є досвід міжрегіонального співробітництва як можливість для регіонів

Європи використати переваги від функціонування спільних економічних утворень за умов міжрегіональної конкуренції.

Прикладом транскордонного співробітництва стала діяльність Карпатського Єврорегіону (КЄ), створенню якого передували декілька років інтенсивних зв'язків між сусідніми областями країн Центральної та Східної Європи. У 2013 р. КЄ відзначив свою 20-ту річницю. За порівняно невеликий відрізок часу, асоціація «Карпатський Єврорегіон» має чимало здобутків, звичайно, є і прорахунки. Однак дане міжрегіональне утворення у Центральній та Східній Європі стало початком організованої транскордонної та прикордонної взаємодії п'яти країн. До складу Карпатського Єврорегіону входять ті регіони країн-учасниць, які знаходяться на периферії від своїх владних центрів. Асоціація була створена в період перманентної кризи в країнах Центральної та Східної Європи з метою запобігти її посиленню, допомогти прикордонним територіям спільними зусиллями покращити становище окремих регіонів, які мають важливе геополітичне значення. Аналізуючи участь західних областей

України в Карпатському Єврорегіоні, потрібно звернути увагу на те, що саме вони мають спільний кордон з Європейським Союзом. Позитивно є діяльність асоціації ще й тому, що на територіях, де вона функціонує, мирно співіснують громадяни різних країн зі спільним минулим. Адже етнічний фактор відіграє чималу роль у співробітництві в рамках міжрегіональної асоціації в прикордонних територіях. Саме Карпатський Єврорегіон покликаний забезпечити співробітництво в галузі культури, економіки, туристично-рекреаційного комплексу. Звичайно існують й труднощі у діяльності асоціації. Проблеми пов'язані насамперед з чинним законодавством країн, які входять до складу Карпатського Єврорегіону (це стосується, зокрема, України). Але зважаючи на успішну реалізацію спільних проектів, можна говорити про високо позитивну роль діяльності КЄ.

Історіографічний аналіз проблеми дозволяє відзначити, що вітчизняна історична наука досить продуктивно досліджує діяльність Карпатського Єврорегіону. Однак варто зауважити, що характеристика функціонування даної асоціації «губиться» серед великої кількості ґрунтовних наукових і науково-популярних видань з історії транскордонного співробітництва України загалом. Дуже часто Карпатський Єврорегіон згадується тільки в контексті євроінтеграційних намірів України.

Упродовж 90-х рр. ХХ ст. дослідники, насамперед, вивчали вплив політичних змін у країнах Центральної та Східної Європи на становлення нових взаємовідносин і вказували на необхідність розширення тематики досліджень. Ситуація дещо змінилася після 2001 р., коли, з нагоди десятиріччя незалежної української державності та її зовнішньої політики, українські вчені стали підсумовувати результати європейської й регіональної політики України. Актуальності проблемі транскордонного співробітництва надало розширення Європейського Союзу на схід у травні 2004 р., що змусило Українську державу переглянути зовнішньополітичну діяльність з країнами-сусідами на заході та виробити нову стратегію транскордонної, міжрегіональної і прикордонної взаємодії.

Виходячи з цього, серед ґрунтовних досліджень, присвячених транскордонній співпраці у Центральній та Східній Європі за участі Карпатського Єврорегіону, варто виокремити основні праці таких вітчизняних дослідників як: С.Кіш [53], С.Мітряєва [58], Р.Дацків [44], Н.Мікула [57], М.Лендзел [56], І.Артёмов [39], Н.Роїк [64], О.Дікарев, П.Гаврилко [46], І.Ілько [48], М.Буковецький [41], В.Крижанівський [55], П.Шилепницький [67], О.Ковчар [54], В.Гарагонич [42], Т.Сергієнко [65], Ю.Головач [43] тощо. Крім

того, звертаємо увагу на значну кількість архівних матеріалів Відомчого архіву Закарпатської облдержадміністрації (фонд №195, описи 5, 14, 22-23), частину з яких автор залучила до наукового обігу [40; 1-38]. У зазначених фондах міститься чимало важливої інформації щодо діяльності Карпатського Єврорегіону. Зауважимо, що аналіз української та зарубіжної історіографії з історії становлення та розвитку КЄ ще чекає на свого дослідника.

Отже, в 1990 р. Угорщина ініціювала створення асоціації “Карпати – Тиса” [70, с. 3]. Важливим кроком для створення єдиної платформи для співробітництва був транскордонний ярмарок у м. Ясло (Польща), семінар на тему “Можливості співробітництва між прикордонними регіонами Польщі, Чехословаччини, Угорщини та України”. Зустріч завершилася підписанням Декларації, яка започаткувала Міжрегіональну раду з питань співробітництва у зоні Карпат [56, с. 52]. У листопаді 1991 р. на міжнародній конференції “Регіони в міжнародному співробітництві” в словацькому м. Міхаловце було сформульовано концепцію та визначено основні напрямки транскордонної співпраці регіонів Словаччини, України, Угорщини та Польщі [74, с. 9]. Незабаром, у лютому 1992 р., за сприяння Інституту досліджень “Схід–Захід” було підписано угоду про транскордонне співробітництво у сфері економіки і охорони навколишнього середовища суміжних словацьких, українських, угорських та польських регіонів. Обговоренню зазначених питань також була присвячена зустріч Міністрів закордонних справ Польщі, Угорщини та України, яка проходила у м. Дебрецені (Угорщина) 14 лютого 1993 р. [37, с. 4; 72, с. 1, 5]. Дискусія завершилася підписанням міністрами трьох країн “Декларації про співробітництво між населенням”, яке проживає у прикордонних областях [58, с. 69]. Цим документом було засвідчено цілковиту підтримку бажання місцевих адміністрацій і органів самоврядування в регіоні Карпатських гір та р. Тиси створити міжнародну структуру – “Карпатський Єврорегіон” – для підтримання відносин довгострокового співробітництва між Україною, Польщею, Словаччиною та Угорщиною. Тоді ж виявилися перші об’єктивні перешкоди для ефективного функціонування Єврорегіону. Зокрема суперечність між прагненням регіональних еліт інституалізувати транскордонні контакти з територіями сусідніх держав та побоювання національних урядів щодо можливого порушення принципу територіальної цілісності країни.

Потрібно відзначити, що це був перший єврорегіон, утворений виключно з регіонів колишніх комуністичних країн без участі жодної держави-члена Європейського Союзу. До складу цього утворення увійшли прикордонні області

Угорщини, України (Закарпатська область), Словаччини (асоційований член) та Польщі. Важливим етапом безпосереднього формування Карпатського Єврорегіону стала конференція в м. Ніредьгазі (Угорщина), яка відбулася у травні 1992 р., де вперше була представлена і обговорена ідея його створення, та нарада представників зацікавлених регіонів, що проходила у червні того ж року в м. Ужгороді (Україна) [62, с. 22; 71, с. 3]. На ужгородській зустрічі був сформований спеціальний комітет, який в листопаді 1992 р. закінчив підготовчу роботу, і було прийнято два важливі документи – Договір і Статут організації [10, с. 46]. У середині лютого 1993 р. у м. Дебрецені (Угорщина) була підписана спільна Декларація Міністрів закордонних справ Польщі, Угорщини й України та установчі документи об'єднання “Карпатський Єврорегіон” [55, с. 17]. На церемонії підписання були присутні Генеральний секретар Ради Європи К.Лялюм'єр, а також директор Інституту досліджень “Схід–Захід” (США) Дж.Е. Мроз, які здійснювали загальну підтримку проекту [49, с. 74]. Від України участь у підписанні брав А.Зленко [9, с. 32]. Закарпатську область на міжнародній нараді з питань створення КЄ представляли Представник Президента України М.Крайло та голова обласної Ради народних депутатів Д.Дорчинець [7, с. 10]. Безумовно, ця подія розглядалася як історична віха на шляху розбудови нової архітектури безпеки і співробітництва у Центральній та Східній Європі. Поява міжнародної асоціації, до якої увійшли карпатські регіони Польщі, Угорщини, Словаччини й України, стала можливою завдяки ініціативам органів місцевого самоврядування і місцевих адміністрацій цих держав при активній підтримці дослідницького інституту “Схід–Захід” (США) і Ради Європи. Головою української делегації під час підписання Статуту міжрегіональної асоціації “Карпатський Єврорегіон” було зроблено зауваження, що Україна бажала бачити в ній і інші територіальні одиниці, зокрема Львівську, Івано-Франківську і Чернівецьку області. Згодом і ці регіони України увійшли до складу асоціації (листопад 1993 р.) [8, с. 289].

На час заснування Карпатського Єврорегіону його територія становила близько 53 тис. кв. км., а населення – 5 млн. жителів [52, с. 98]. Сьогодні площа Єврорегіону складає понад 148 тис. кв. км., сумарне населення перевищує 16 млн. осіб [78].

Метою об'єднання прикордонних територій у рамках КЄ на початку 90-х рр. ХХ ст. було покращення умов для працевлаштування громадян у сусідніх державах, облаштування прикордонних переходів, інфраструктури взагалі, спільні зусилля із захисту довкілля та природно-рекреаційних ресурсів. Окрім того, для периферійних територій (по відношенню до

розташування щодо національних центрів), які не мають доступу до необхідного капіталу, старих та нових ринків, які саме об'єдналися у Карпатському Єврорегіоні, основним стимулом для співробітництва було бажання призупинити соціально-економічний занепад, використовуючи можливості регіональної кооперації.

У 90-х роках в орбіту КЄ входило 22 адміністративні одиниці України, Угорщини, Польщі, Словаччини та Румунії [11, с. 99]. За своїм статусом міжрегіональна асоціація “Карпатський Єврорегіон” є некомерційною і неприбутковою структурою, яка утворена регіональними органами влади прикордонних регіонів як спільний консультативний і координаційний орган із метою сприяння співробітництву між територіальними громадами і місцевими органами влади, як це визначено в положеннях Європейської рамкової конвенції з прикордонного співробітництва [37, с. 2].

Членство в асоціації не виключає вступу її членів та окремих територіально-адміністративних одиниць у двосторонні та багатосторонні взаємовідносини і угоди. Органами асоціації стали Рада Єврорегіону, виконавчий директор, секретаріат та робочі групи [69, с. 53]. На основі рішень Ради створюються робочі комісії. На кожні два роки в порядку ротації визначається місце розташування секретаріату. Так, з червня 1993 р. до липня 1995 р. секретаріат КЄ розміщувався в Україні, у м. Ужгороді. Очолював Раду голова Закарпатської облдержадміністрації та обласної Ради С.Устич, виконавчим директором було обрано громадянина України М.Буковецького [10, с. 47; 51, с. 1-2].

У рамках Карпатського Єврорегіону здійснювали прикордонне співробітництво чотири області України – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська і Чернівецька, угорські області: Саболч–Сатмар–Берег, Гайду–Бігар, Боршод–Обоуй–Земплен, Яс–Нодькун–Сольнок та міста з обласним статусом Ніредьгаза, Мішкольц, Егер, (м. Дебрецен та область Гевеш в 1995 р. заявили про тимчасове призупинення співробітництва в рамках КЄ), три воєводства Польської Республіки: Кросненське, Жешівське і Пшемисловське та п'ять повітів Румунії: Сату-Маре, Марамуреш, Бігор, Селедж і Ботошань. Виявило бажання вступити до Єврорегіону Гарнобжезьке воєводство у Польщі. Ці прикордонні регіони активно співпрацювали між собою. Прикордонні регіони Румунії вступили повноправними членами до Карпатського Єврорегіону у квітні 1997 р. До цього два з них – Сату-Маре і Марамуреш – брали участь у його роботі зі статусом спостерігача [76, с. 19].

Незначну участь у співробітництві в рамках Карпатського Єврорегіону брали прикордонні регіони Словаччини. Офіційне

пояснення давалось таке, що це пов'язано із зміною адміністративно-територіального поділу в країні. Однак, це наслідок негативного ставлення до асоціації з боку словацького уряду і, зокрема, Прем'єр-міністра Словацької Республіки В.Мечіара. На той час Словаччина мала складні відносини з Угорщиною у зв'язку з процесом розвитку угорської меншини на території країни. Також вважалося, що метою створення КЄ є втручання Угорщини у внутрішні справи держав і прагнення зміцнити свій вплив на територіях, що колись входили до Австро-Угорської монархії [37, с. 3].

Щодо виходу із асоціації м. Дебрецен та області Гевеш (Угорщина), то представники цих територій відверто заявили про причини виходу: їх не влаштував рівень роботи і відсутність вагомих програм діяльності Ради Карпатського Єврорегіону на перспективу. Як заявив представник Міністерства закордонних справ України в м. Ужгороді, станом на 1996 р. “доводиться з жалем констатувати, що області України за територією і кількістю населення займають домінуюче становище в КЄ, але цього аж ніяк не можна сказати про їх активність (окрім Закарпаття) в згаданій асоціації. По суті, вони й далі лише формально вважаються членами КЄ” [11, с. 105]. Та не зважаючи на певні недоліки, Рада асоціації Карпатського Єврорегіону розгорнула послідовну роботу із налагодження співробітництва органів державного управління і самоврядування прикордонних областей у справі розвитку взаємовигідних економічних відносин, налагодженню культурних зв'язків. Так, за обсягами прямих іноземних інвестицій, що надходять, зокрема, в економіку Закарпаття, Угорщина посідає четверте місце (242 українсько-угорські підприємства), обсяг інвестицій – 30,2 млн. дол. США (9,8% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених за весь період діяльності). Польща знаходиться на шостому місці (24 українсько-польські підприємства), обсяг інвестицій – 27,1 млн. дол. США (8,8% від загального обсягу). Словаччина має восьме місце (109 українсько-словацьких підприємств), обсяг інвестицій – 13,0 млн. дол. США (4,2 % від загального обсягу). Таким чином, на ці країни «Карпатського Єврорегіону» припадає майже 23,0% загального обсягу прямих іноземних інвестицій в краї [43].

Заходи, що здійснюються в рамках Карпатського Єврорегіону не мають за мету вирішення проблем окремих областей країн-учасниць. У рамках Єврорегіону перевага надається тим заходам, реалізація яких може позитивно вплинути на вирішення проблем, які стосуються співробітництва всіх суміжних регіонів країн-учасниць асоціації. Важливе значення надається залученню до прикордонних

регіонів кредитів, інвестицій та грантів.

Багато корисних проектів у галузі економіки, культури, науки та охорони довкілля профінансовано утвореним у 1994 р. Фондом розвитку Карпатського Єврорегіону, який забезпечується фінансовими ресурсами із американського Банку “Мотта” [51, с. 6]. Значну фінансову допомогу в реалізації проектів надає американський Інститут “Схід–Захід” (у минулому Інститут досліджень “Схід–Захід”). У рамках КЄ активно розвивається співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища. Зокрема, у жовтні 1993 р. відбулась нарада з питань співпраці прикордонних регіонів України, Угорщини, Польщі і Румунії щодо охорони природи і чистоти прикордонних вод. Для фінансування першочергових заходів у басейні р. Тиса було створено міжнародний Фонд відродження р. Тиса. У м. Ужгороді діє Центр міжнародної системи аварійного повідомлення у басейні ріки Тиса–Дунай [13, с. 113].

Радою Карпатського Єврорегіону було прийнято рішення про вступ КЄ до Асоціації прикордонних регіонів Європи (АПРС). На установчій конференції 14–16 листопада 1996 р. у Рейні (Німеччина) керівники АПРС прийняли Карпатський Єврорегіон як повноправного члена під реєстраційним номером 56 [66, с. 625]. Це мало важливе значення для налагодження корисних контактів з іншими єврорегіонами та фондами. Почали налагоджуватись контакти з єврорегіонами, зокрема, з “Маас–Рейн”, який включає в себе прикордонні регіони Бельгії, Голандії і Німеччини. Було налагоджено тісну співпрацю з Базельським Єврорегіоном, Радою Європи, Комісією Європейського Союзу, ЮНЕСКО [38, с. 4].

Варто зауважити, що транскордонне співробітництво регіонів України, Угорщини, Польщі, Румунії та Словаччини зосереджено, головним чином, у сфері туризму, прикордонної торгівлі, вищої і середньої освіти, культури. Так, перша конференція приватних підприємців Карпатського Єврорегіону відбулась 23 серпня 1994 р. у м. Мішкольц (Угорщина), куди приїхало понад 50 підприємців та представників місцевих владних структур з КЄ. Конференція, організована Інститутом “Схід–Захід” та мером м. Мішкольця, сприяла кращому розумінню ситуації в приватному бізнесі в Карпатському Єврорегіоні [50, с. 2].

У другому півріччі 1994 р. було створено Асоціацію університетів КЄ, яка об'єднала 24 вищі навчальні заклади України, Угорщини, Словаччини, Румунії й Польщі [12, с. 73]. 16–18 травня 1994 р. у м. Кошіце (Словаччина) відбувся семінар на тему “Розвиток допомогових функцій університетів Карпатського Єврорегіону”, участь в якому взяло понад 40

представників університетів КС [50, с. 1].

Важливою подією стало підписання Угоди про Інтеррегіо (трилатеральне співробітництво Закарпатської області, Сату–Марського повіту та області Саболч–Сатмар–Берег) 6 жовтня 2000 р. у м. Ніредьгазі [45, с. 114; 68, с. 82]. Угоду підписали з українського боку – голова Закарпатської обласної державної адміністрації В.Балога й голова Закарпатської обласної Ради І.Іванчо, з угорського – голова Загальних зборів Саболч–Сатмар–Березької області Л.Гелмеці та з румунського – голова Загальних зборів повіту Сату–Маре І.Сабов. Основна мета угоди – розробка дво- або тристоронніх проектів розвитку прикордонних регіонів України, Угорщини, Румунії, обговорення питань про міжнародні пункти переходу кордону, будівництво об'їзних доріг, про укріплення дамб на р. Тиса, ряд міжнародних природоохоронних заходів, завершення реставраційних робіт у Мукачівському замку та віднесення його під патронат ЮНЕСКО, а також реалізація проекту з облаштування природно-рекреаційного комплексу на базі соляних озер у районі селища Солотвино Тячівського району та ряду інших проектів [47, с. 4]. Відзначимо, що деякі завдання Угоди про Інтеррегіо впроваджуються в життя досить повільно.

Рада Інтеррегіональної взаємодії Карпатського Єврорегіону у відповідності з позицією Інтеррегіональної спілки Ради КС щодо природної катастрофи, викликаній повінню на значній частині території цілого ряду областей регіону, внесла наступні пропозиції з вирішення та ліквідації наслідків природної катастрофи: 1) проведення комплексного аналізу (експертиза) регулярних повеневих явищ у регіонах р. Тиси; 2) визначення та аналіз забруднення річок, викликаних надзвичайними ситуаціями; 3) визначення системи моніторингу, діючої з 1997 р., у першу чергу щодо якості та кількості поверхневих вод, аналіз отриманих за її допомогою даних, перевірка базових даних та її результатів; 4) проведення комплексного об'єктивного аналізу виникнення повеней; 5) визначення змінності тенденцій кількості води за весь контрольний період (із 1997 р.), аналіз цих тенденцій, особливо тих, які стосуються причин утворення повеней; 6) розвиток системи попередження повеней тощо [38, с. 3].

Слід також відзначити, що за час існування Карпатського Єврорегіону в його рамках здійснено низку проектів транскордонного характеру. У рамках програм сусідства «Україна-Словаччина-Угорщина» фінансуються чотири проекти від Закарпатської області на загальну суму 2,75 млн. євро, а саме: «Розвиток Берегівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса» – 0,72 млн. євро, «Чиста вода» – 0,6 млн. євро, «Транскордонні

можливості розвитку транспортної логістики» – 0,54 млн. євро, «Покращення транскордонного автомобільного руху через будівництво об'їзної дороги навколо м. Берегово» – 0,9 млн. євро. Крім того, в Закарпатті спільно з угорськими партнерами реалізовується ще декілька проектів. Серед них – створення інформаційно-туристичних центрів у містах Берегово та Ужгород; розробка та впровадження транскордонної програми медико-соціальної реабілітації на базі обласної дитячої клінічної лікарні; розробка комплексного українсько-угорського підходу до спільних протипаводкових заходів; дослідження стану використання біомаси в прикордонному регіоні тощо [77].

У 2008 р. національним представництвом України в Карпатському Єврорегіоні було засновано Асоціацію органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати-Україна». Членами асоціації стали 63 органи місцевого самоврядування та їх асоціації: 2 обласні ради, 21 районна рада, 5 міських рад, 2 селищні ради та 30 сільських рад, а також 3 об'єднання: Асоціація гірських районів Львівщини «Бойківські Besкиди», Асоціація органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини та Асоціація місцевих рад «Ради Львівщини» [64].

Відзначимо, що, дійшовши консенсусу, учасники міжрегіональної асоціації «Карпатський Єврорегіон» 6 грудня 2002 р. прийняли «основний закон» – Конституцію. Було проведено у відповідність реальну конструкцію і формальні норми, якими регулюється діяльність Карпатського Єврорегіону. Зокрема внесені зміни можна розділити на три групи:

1. Основними робочими органами стали Національні представництва.
2. Докорінно змінилась модель головного виконавчого органу асоціації – Міжнародного Секретаріату.
3. Змінено порядок формування та компетенції вищого органу Карпатського Єврорегіону – Ради КС [61, с. 13].

Важливим став 2008 ювілейний рік для Карпатського Єврорегіону. Адже виповнилось п'ятнадцять років від часу створення асоціації. Відтак, 17 квітня 2008 р. в м.Ніредьгазі (Угорщина) відбулося урочисте засідання Ради цього міжрегіонального формування, що сьогодні включає 19 регіонів Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та України. Ювілейній даті Карпатського Єврорегіону присвятив своє ґрунтовне дослідження угорський вчений І. Шулі-Зокор (Súli-Zakar István) [73]. Хоча за 20 років регіон Центральної та Східної Європи зазнав значних змін, Карпатський Єврорегіон продовжує здійснювати своє важливе політичне покликання – сприяти забезпеченню регіональної безпеки і стабільності, розбудові прикордонної інфраструктури, формуванню атмосфери

міжрегіональної співпраці.

Щодо діяльності Карпатського Єврорегіону на міжнародній арені, то слід звернути увагу на те, що 9 березня 2009 р. на зустрічі депутатів Європейського Парламенту у Страсбурзі, представники української, польської, словацької національних частин Карпатського Єврорегіону представили євродепутатам концепцію “Карпатський Горизонт 2020”, що стосується майбутньої програми розвитку Карпат. Ініціатором зустрічі виступив Т. Поремба, депутат Європейського Парламенту від Польщі. Під час зустрічі було презентовано стратегічну концепцію “Карпатський Горизонт 2020”, метою якої є реалізація в рамках Карпатського Єврорегіону окремої операційної програми ЄС “Карпатський простір” у фінансовій перспективі на 2014 – 2020 рр. [59]. На черговому засіданні Карпатського Єврорегіону 29 квітня 2009 р., під назвою «Про перспективи залучення міжнародної технічної допомоги для розвитку Карпатського Єврорегіону», були прийняті документи, в яких зазначалось, що на фінансову перспективу ЄС у 2007 – 2013 рр. українська сторона Карпатського Єврорегіону може брати участь у деяких програмах Європейського Союзу. У зв’язку з цим, Українська національна рада Карпатського Єврорегіону вирішила наступне:

1) інформувати органи місцевого самоврядування Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей про наявні можливості отримання коштів з програм Європейського Союзу;

2) сформувати робочі групи для підготовки проектів до програм ЄС з урахуванням інтересів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей за такими напрямками: сприяння розвитку туризму, створення умов для підприємництва, розбудова спроможності регіональної транскордонної співпраці, сприяння органам місцевого самоврядування Карпатського Єврорегіону у розробці проектних заявок та їх подачі органам управління Програм ЄС [63].

Відзначимо, що дослідники єврорегіонів неоднозначно оцінюють їх діяльність, в тому числі й Карпатського Єврорегіону. З точки зору традиційних підходів до безпеки, що наголошують на військових чинниках і державі, як ключовому акторові безпеки, єврорегіон, як інституційна рамка для міжрегіонального прикордонного співробітництва, не є актором безпеки й не в змозі вирішувати важливі проблеми безпеки. Однак можна виділити принаймні декілька питань безпеки, в зв’язку з якими Карпатський Єврорегіон міг би стати партнером урядів країн-учасниць і міжнародних асоціацій. Такими питаннями є: прикордонна злочинність; питання пов’язані з ромською меншістю; економічна безпека тощо.

За період діяльності Карпатського Єврорегіону було впроваджено ряд проектів транскордонного співробітництва. Найбільш ефективно співробітництво щодо вирішення проблем захисту Закарпаття від паводкових вод здійснюється в рамках міждержавних угод між Урядом України та урядами Угорщини, Словацької Республіки і Румунії. За рахунок бюджету «Програми малих проектів з прикордонного співробітництва 2001 р.» реалізовувалися два проекти, бенефіціантом яких було Агентство регіонального розвитку та транскордонного співробітництва “Закарпаття”: “Ініціатива розвитку транскордонного співробітництва в Карпатському Єврорегіоні” та “Карпати 2003 – 2011 – запровадження стратегічного підходу транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні”. У рамках програми Фонду розвитку Карпатського Єврорегіону було реалізовано декілька проектів за участю обласних установ і організацій [57, с. 126].

У січні 2010 р., під час зустрічі голови Закарпатської облради М.Кічковського з колективом Міжнародної асоціації інституцій регіонального розвитку “МАІРР”, відбулось ознайомлення зі структурою, завданнями, досвідом та напрямками діяльності асоціації, обговорено шляхи формування тісної співпраці між владним та громадським секторами у сфері покращення прикордонного та міжнародного співробітництва як в рамках Карпатського Єврорегіону, так і на основі двосторонніх угод Закарпатської області з регіонами сусідніх країн. Одним із важливих питань зустрічі була організація і проведення в м.Ужгороді 22-24 квітня 2010 р. Міжнародної конференції “Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи” [59].

Підсумовуючи, слід відзначити, що попри всі позитивні моменти існували і певні протиріччя серед членів КС, які гальмували його роботу. Зокрема нормальній діяльності Карпатського Єврорегіону перешкоджало намагання сусідів (Словаччини і Румунії) не допустити геополітичного впливу Угорщини в регіоні. Іншою перешкодою було те, що виникали труднощі з фінансуванням спільних проектів, оскільки фінансова допомога Європейського Союзу Угорщині, Словаччині і Польщі здійснювалася в рамках програми PHARE. Тепер для них основною стала програма INTERREG III, а для України основною програмою і надалі залишається TACIS. Із входженням Угорщини, Словаччини, Польщі, Румунії до складу Європейського Союзу, за кордоном ЄС опинилася Україна. Звичайно, цей фактор вніс свої незручності у систему транскордонного співробітництва. Однак, більш прозорими і відкритими стали кордони між країнами регіонів-учасників КС. Адже членами Карпатсь-

кого Єврорегіону був ініційований режим малого прикордонного руху, який тепер успішно застосовується не тільки Угорщиною, а й Словаччиною та Польщею на кордоні з Україною.

Потрібно звернути увагу і на те, що більшість проблем транскордонної співпраці є типовими для тих єврорегіонів, в яких бере участь Україна. Серед них варто виокремити наступні: суттєва різниця в рівні розвитку держав-учасниць у темпах і обсягах адміністративних трансформацій; різний рівень транспортної, в тому числі прикордонної інфраструктури; істотні відмінності у митному і податковому законодавстві; відсутність необхідної кількості банків, готових провадити розрахунки і видавати кредити транскордонним

господарчим підприємствам. Серед проблем правового характеру існує нагальна потреба перерозподілу обсягів повноважень між центральною та регіональною владою і передачі в регіони права самостійно вирішувати питання прикордонного співробітництва. Звичайно, це не повинно привести до послаблення державної влади, але щоб єврорегіони могли розвиватись, центральна влада повинна цілеспрямовано, в рамках конкретного єврорегіону, надавати права та обов'язки місцевим органам самоврядування на здійснення вузького обсягу міжнародних повноважень. Та не зважаючи на певні недоліки у роботі, слід відзначити позитивну роль створення та функціонування асоціації «Карпатський Єврорегіон».

1. Відомчий архів Закарпатської обласної державної адміністрації (далі ВА ЗОДА). – Оп. 5: Восьма сесія Верховної Ради України. Засідання двадцять четверте, 10 листопада 1993 р. – На 136 аркушах.
2. ВА ЗОДА. – Оп. 5. – Спр. Т. I: Довідки і звіти про роботу обласних організацій, 01 лютого – 22 травня 1996 р. – На 117 аркушах.
3. ВА ЗОДА. – Оп. 5. – Довідка про зовнішньоекономічні зв'язки підприємств області з Угорщиною, 12 жовтня 1996 р. – На 11 аркушах.
4. ВА ЗОДА. – Оп. 5. – Спр. №7: Матеріали з підготовки і перебування в області Президента України Л.Кучми і Президента Угорської Республіки А.Гйонца, 16 листопада 1996 р. – На 15 аркушах.
5. ВА ЗОДА. – Оп. 5. – Спр.: Протокол зустрічі Президента України Л.Кучми з керівництвом області, 16 листопада 1996 р. – На 36 аркушах.
6. ВА ЗОДА. – Оп. 5. – Спр. I: Програма робочої зустрічі прем'єр-міністра України П.Лазаренка з головою Уряду Словацької Республіки В.Мечіаром, 06 – 07 березня 1997 р. – На 103 аркушах.
7. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр.: Інформації про виконання постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, 06 січня 1993 р. – 31 грудня 1993 р. – На 44 аркушах.
8. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр.: Протокол дванадцятої сесії Закарпатської обласної ради народних депутатів двадцять першого скликання від 14 травня 1993 р. (перше засідання). – На 402 аркушах.
9. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр.: Розпорядження голови обласної ради народних депутатів від 11.02.93. № 9 «Про відрядження в м. Дебрецен». – Арк. 32.
10. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. Том I: Інформації про виконання постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, 02 січня 1995 – 20 листопада 1995 р. – На 120 аркушах.
11. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. Т. I: Довідки і звіти про роботу обласних організацій, 01 лютого – 22 травня 1996 р. – На 117 аркушах.
12. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. Т. II: Інформації про виконання постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, 04 березня – 25 квітня 1997 р. – На 165 аркушах.
13. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. Т. VIII: Листування з Кабінетом Міністрів України, 18–31 липня 1997 р. – На 153 аркушах.
14. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Довідка про стан регіонального співробітництва Закарпатської області з Угорщиною, 1999 р. – На 4 аркушах.
15. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Інформація про транскордонне співробітництво Закарпатської області з Румунією, березень 2001 р. – На 11 аркушах.
16. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 473: Про участь у II Конгресі національних меншин Карпатського Єврорегіону, вересень 2001 р. – На 5 аркушах.
17. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 65: Протокол наради з питань поширення досвіду інвестиційної роботи Мукачівського міськвиконкому і Ужгородської райдержадміністрації при впровадженні Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» і Указу Президента України «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття», жовтень 2001 р. – На 11 аркушах.
18. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 642: Про програму розвитку транскордонного співробітництва на 2003 рік, 16 жовтня 2002 р. – На 63 аркушах.
19. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 92: Про виконання рішення обласної ради третього скликання від 11 січня 2002 р. – На 5 аркушах.

20. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 353: Про внесення змін до статуту агентства регіонального розвитку та транскордонного співробітництва “Закарпаття”, березень 2002 р. – На 6 аркушах.
21. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 184. Про постійно діючу раду з питань залучення іноземних інвестицій, 2004 р. – На 14 аркушах.
22. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 59: Про участь у програмі сусідства “Україна-Угорщина-Словаччина”, січень 2005 р. – На 5 аркушах.
23. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 150: Про Положення про управління з питань зовнішньоекономічних зв’язків, європейської інтеграції та транскордонного співробітництва обласної державної адміністрації, лютий 2005 р. – На 16 аркушах.
24. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 470: Про створення робочої групи з питань українсько-румунського співробітництва, жовтень 2006 р. – На 5 аркушах.
25. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 417: Про проведення засідання спільної робочої групи Програми Сусідства “Україна-Угорщина-Словаччина-Румунія”, листопад 2006 р. – На 5 аркушах.
26. ВА ЗОДА. – Оп. 14. – Спр. № 758: Про програму транскордонного співробітництва на 2007 р., травень 2006 р. – На 36 аркушах.
27. ВА ЗОДА. – Оп. 22. – Спр. № 94: Щодо пропозицій префектури повіту Сату-Маре, травень 2001 р. – На 2 аркушах.
28. ВА ЗОДА. – Оп. 22. – Спр. № 94: Щодо розвитку українсько-словацького транскордонного співробітництва, жовтень 2001 р. – На 9 аркушах.
29. ВА ЗОДА. – Оп. 22. – Спр. № 94: Про розбудову ККП “Лужанка” на українсько-угорському кордоні, грудень 2001 р. – На 2 аркушах.
30. ВА ЗОДА. – Оп. 23. – Спр. Том I: Інформації про виконання постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, 02січня – 20 листопада 1995 р. – На 120 аркушах.
31. ВА ЗОДА. – Оп. 23. – Спр. № 93: Протокол робочої зустрічі Надзвичайного і Повноважного Посла України в Угорщині В. Дурдинця з керівництвом Закарпатської області, червень 2003 р. – На 17 аркушах.
32. ВА ЗОДА. – Оп. 23. – Інформаційне повідомлення про українсько-угорську економічну конференцію та бізнес-форум, березень 2004 р. – На 5 аркушах.
33. ВА ЗОДА. – Оп. 23. – Спр. 65: Щодо формування української частини міжурядової українсько-угорської Комісії з питань транскордонного співробітництва, липень 2004 р. – На 2 аркушах.
34. ВА ЗОДА. – Оп. 23. – Інформація про транскордонне співробітництво Закарпатської області з Румунією, квітень 2004 р. – На 9 аркушах.
35. ВА ЗОДА. – Оп. 23. – Угода про співробітництво між Пряшівським самоврядним краєм (СР) і Закарпатською областю (Україна), грудень 2004 р. – На 5 аркушах.
36. ВА ЗОДА. – Оп. 23. – Протокол другого засідання словацько-української Робочої групи з питань транскордонного співробітництва у складі Міжурядової Комісії по торговельно-економічному та науково-технічному співробітництву між Словаччиною та Україною, грудень 2004 р. — На 6 аркушах.
37. Інформація щодо участі України в прикордонному співробітництві в рамках “Карпатського Євро-регіону” // Поточний архів відділу зовнішніх зв’язків при Закарпатській обласній державній адміністрації. – 2000 р. – Квітень. – На 24 аркушах.
38. Пропозиції Інтеррегіональної Спільки Ради Карпатського Євро-регіону щодо вирішення та ліквідації наслідків природної катастрофи, викликані повинню та спричинених ними секторних проблем на значній частині територій цілого ряду областей регіону від 6 квітня // Поточний архів управління у справах національностей та міграції Закарпатської обласної державної адміністрації. – 2001 р. – На 13 аркушах.
39. Артёмов І. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія. – Ужгород: Ліра, 2009. – 520 с.
40. Бабинець [Скиба] І.І. Закарпаття в системі міждержавних відносин України і Угорської Республіки (1991-2004 рр.): Автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01 / Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2004. – 21 с.
41. Буковецький М. Карпатський Євро-регіон: передумови створення і перспективи розвитку // Регіональні студії. - 2001. - Випуск 1. - С. 38-44.
42. Гарагонич В. Транскордонне співробітництво України: мости через кордони: монографія. – Ужгород: Карпати, 2011. – 432 с.
43. Головач Ю. Карпатський Євро-регіон як форма транскордонного співробітництва України з країнами ЄС // www.minregionbud.gov.ua/index.php?id=1572&lang=ru
44. Дацків Р. Транскордонні економічні зв’язки Карпатського Євро-регіону та їх ефективність: Автореф. дис... канд. істор. наук:08.05.01/ Українська академія зовнішньої торгівлі. – Київ, 1999. – 19 с.

45. Динис Г.Г., Дербак В.І., Сюсько І.М. Транскордонне співробітництво України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С.В.Віднянський. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – Вип. 10. – С. 110–115.
46. Дікарев О., Гаврилко П. Транскордонне співробітництво: Аспекти міжнародних відносин, права, економіки. – Ужгород, 1999. – 180 с.
47. Дубовий Б. Україна–Румунія–Угорщина: спільними зусиллями – до Європи // Новини Закарпаття. – 2000. – 12 жовтня. – С. 4.
48. Ілько І. Карпатський Єврорегіон: початок реальних дій // Новини Закарпаття. – 1993. – 27 квітня. – С.3.
49. Ілько І., Кіш Є., Лендьял М. Європа регіонів на початку століття: Майбутнє регіональної політики у країнах Центральної та Східної Європи. – Ужгород: Ліра, 2001. – 83 с.
50. Інформаційний бюлетень Карпатського Єврорегіону. – 1994. – Травень–серпень. – Вип. № 9. – 6 с.
51. Інформаційний бюлетень Карпатського Єврорегіону. – Ужгород, 1996. – 6 с.
52. Кереман В. Спеціальна (вільна) економічна зона “Закарпаття” і міжрегіональна асоціація “Карпатський Єврорегіон” як механізм місцевого економічного та регіонального розвитку // Місцевий та регіональний розвиток в Україні: Досвід Закарпаття / Київський центр Інституту Схід–Захід / За ред. М.Лендьял. – К.: Міленіум, 2001. – С. 91–104.
53. Кіш Є. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції - Ужгород, 2008. - 394 с.
54. Ковчар О. Роль Карпатського Єврорегіону у зміцненні безпеки і стабільності в Центральній та Східній Європі // Діловий вісник. – 2001. – №1. – С. 1-2; *Його ж:* Роль торгово-промислових палат в економічному співробітництві України і держав Центральної та Східної Європи на сучасному етапі // Науковий вісник УжНУ. Серія: Історія. – 2005. – Випуск 12. – С. 33-39; *Його ж:* Система економічного співробітництва в умовах розширення ЄС: на прикладі українсько-словацьких відносин // Carpatica-Карпатика. – Ужгород, 2006. – Випуск 35. – С. 58-64.
55. Крижанівський В. Міст на шляху до інтеграції // Політика і час. – 1993. – №4. – С. 17-18.
56. Лендьял М. Досвід Карпатського Єврорегіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва // На шляху до Європи. Український досвід Єврорегіонів / За ред. С.Максименка, І.Студеннікова; Київський центр Інституту Схід–Захід. – К.: Логос, 2000. – С. 49–70; *Її ж:* Роль агентств регіонального розвитку у процесах транскордонного співробітництва і Європейської інтеграції // Carpatica-Карпатика. – 2006. – Випуск 35. – С. 65-73.
57. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. – Львів, 2003. – 222 с.; *Її ж:* Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво. – Львів, 2004. – 394 с.
58. Мітряєва С., Дулеба О. Роль Карпатського Єврорегіону в зміцненні безпеки та стабільності в Центрально-Східній Європі // Регіональні студії. – Ужгород, 2001. – Випуск 1. – С. 52-60.
59. Носа Н., Діус І. МАІРР та перспективи розвитку Карпатського Єврорегіону // www.euroregion.com.ua
60. Нусер Е. Закарпатці активно співпрацюють зі всіма зарубіжними сусідами // www.euroregion.com.ua
61. Панов А. “Новою Конституцією” Карпатський Єврорегіон розпочав нову сторінку в своїй історії // Калейдоскоп. – 2002. – 14 грудня. – С. 13.
62. Передрій О., Устич С. Від “прозорих” кордонів до умовних // Політика і час. – 1993. – № 4. – С. 22.
63. Про перспективи залучення міжнародної технічної допомоги для розвитку Карпатського Єврорегіону // www.euroregion.com.ua
64. Роїк Н.І. Інституційна транскордонна співпраця в контексті розширення ЄС: проблеми та перспективи Карпатського єврорегіону // www.archive.nbuv.gov.ua
65. Сергієнко Т.С. Українсько-словацькі відносини: формування системи міждержавного співробітництва (1990-ті роки): Автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02. – К., 2004. – 19 с.
66. Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). – К.: Видавничий Дім Альтернативи, 2001. – 703 с.
67. Шилепницький П.І. Розвиток транскордонного співробітництва як передумова європейської інтеграції // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007. – №6. – С. 47-52.
68. Dancs L. A határforgalom és a határmenti lakossági kapcsolatok jellegzetességei a magyar-ukrán határmentén a rendszerváltástól az uniós csatlakozásig // A határmenti együttműködés lehetőségei és korlátai Magyarország és Ukrajna között. – Nyiregyháza–Ungvár, 2004. – 74–83. old.
69. Majorné László B. Kárpátok Eurórégió // A határmenti együttműködés lehetőségei és korlátai Magyarország és Ukrajna között. – Nyiregyháza–Ungvár, 2004. – 48–57. old.
70. Működni kezd a Kárpátok-Tisza eurórégió // Magyar Hírlap. – 1993. – február 5. – 3. old.
71. Pietsch L. Újabb regionális együttműködés // Magyar Hírlap. – 1993. – február 13. – 3. old.

72. Sallai J. Ukrán-magyar határkapcsolat a schengeni vizum tükrében, és a Magyar Köztársaság EU tagsága jegyében // A határmenti együttműködés lehetőségei és korlátai Magyarország és Ukrajna között. – Nyiregyháza–Ungvár, 2004. – 36–47. old.
73. Sűli-Zakar I. Kárpátok eurorégió: 15 év a határokon átívelő kapcsolatok fejlesztéséért. – Debrecen: Kossuth Egyetemi kiadó, 2008. – 502. old.
74. The Carpathian Euroregion Project: Institute for East West Studies. – Atlanta-Bardejov–Debrecen–Krosno–Lviv–Uzhgorod, 1994. – 9 p.
75. Smányko G. “Ukrajna kárpátaljai területe és magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg megye önkormányzati szerveinek nemzetközi együttműködése: a mai reáliák és perspektívák” // Acta Hungarica. 1995, VI-й рік видання. – Ужгород-Ungvár, 1997. – 191–195. old.
76. Zilahi J. Carpathian Euroregion // Carpathian Euroregion. Five years of Dialogue and Co-operation. 1993-1998. / Edited by Piotr Helinski. – Krosno, 1998. – P. 18–24.
77. <http://www.minregionbud.gov.ua/index.php?id=1572&lang=ru>
78. http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economiks/68853.doc.

РЕЗЮМЕ

КАРПАТСКИЙ ЕВРОРЕГИОН (1993 – 2013 гг.)

Скиба И. И. (Ужгород)

Статья посвящена 20-й годовщине деятельности межрегиональной ассоциации «Карпатский Евро-регион». На основании архивных материалов проанализировано главные этапы функционирования Карпатского Еврорегиона, отмечено достижения и недостатки в работе ассоциации.

Ключевые слова: трансграничное, межрегиональное, региональное сотрудничество, Карпатский Евро-регион.

SUMMARY

CARPATHIAN EUROREGION (1993 –2013)

I. Skiba (Uzhhorod)

The article is devoted to the 20-th anniversary of the activity of the inter-regional association «Carpathian Euroregion». Main periods of Carpathian Euroregion functioning are analysed on the basis of archive materials, achievements and drawbacks in functioning of the association are identified.

Key words: cross-border, inter-regional, regional cooperation, Carpathian Euroregion.